

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'ZIGA
XOS PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

Raxmatova Chamangul Gadoymurodovna

Qashqadaryo viloyati Shahrisabz tumani

19-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik maktab yoshi(boshlang'ich sinf) o'quvchilarining o'ziga xos jihatlari haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ko'nikma, kichik maktab yoshi, o'qish istagi, krizis.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari ya'ni kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning xulq –atvorida o'ziga xos jihatlari mavjud. Ular hayot tarzida kata o'zgarish ya'ni o'yin faoliyatdan o'qish faoliyatiga o'tish birmuncha qiyinchiliklar tug'diradi. Bu davrda ota-ona va o'qituvchilar hamkorligi bolani yangi muhitga tezroq va samaraliroq moslashib ketishiga xizmat qiladi. Kichik maktab davri 6-7 Yoshdan 9-10 yoshgacha davom etadi. Uning psixikasi bilim olishga etadigan darajada rivojlanadi. Kichik maktab yoshidagi bolaning muhim xususiyatlaridan biri, unda o'ziga xos ehtiyojlarning mavjudligidir. Bu ehtiyojlar o'z mohiyatiga ko'ra faqat muayyan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga qaratilmay, balki o'quvchilik istagini aks ettirishdan ham iboratdir. SHu ehtiyojlar asosida bolaning o'z portfeliga, shaxsiy o'quv qurollariga, [dars tayyorlash stoliga](#), kitob qo'yish javoniga ega bo'lish, kattalardek har kuni maktabga borish istagi yotadi. Ana shu ehtiyoj bola shaxsining shakllanishida, Shuningdek uning ijtimoiylashuvida katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Bu davrda bola, fan asoslarini o'rganish uchun biologik va psixologik jihatdan tayyor bo'ladi. Fiziologlarning fikriga ko'ra, 7 Yoshga kelib bolaning katta miya yarim sharlari ma'lum darajada rivojlangan bo'ladi. Lekin bu Yoshda inson miyasining psixik faoliyatni rejalashtirish, boshqarish, nazorat qilish kabi murakkab shakllariga javob beradigan maxsus bo'limlari hali to'liq shakllanib bo'lmagan bo'ladi.(miyaning bu qismlari 12 Yoshda rivojlanib bo'ladi.) Miyaning boshqaruv funksiyalarini to'liq shakllanib bo'lmaganligi kichik maktab Yoshidagi bolalarning xulq-atvorida, faoliyatlarini tashkil etishlarida va emotsional sohalarida yaqqol namoyon bo'ladi. Ayrim 6 Yoshli bolalar ota-onasining xohishi bilan hali o'qishga tayyor bo'lmay turib, maktab ostonasiga qadam qo'yishadi. Afsuski, o'qish davomida aqliy-ruhiy zo'riqish oqibatida turli xil kasalliklarga chalinib, jismoniy va psixik rivojlanishda nuqsonlar paydo bo'ladi. Bunday bolalarda eng avvalo miya strukturasi va nerv psixik jarayonlarining maktabda o'qish uchun to'liq etishmaganligi, ko'ruv harakat koordinatsiyasi va kichik [motorikaning rivojlanmaganligi](#), mantiqiy fikr mahsuldorligining pastligi kuzatiladi. Undan tashqari motivatsiya, irodaviy

jihatlarning ayniqsa, ixtiyoriy diqqat va xotiraning shakllanmaganligi, xatti-harakatlarni ixtiyoriy boshqaruvdagi muammolar, bir soʻz bilan aytganda hali “Oʻquvchi ichki pozitsiya”sining shakllanmaganligi maktabda oʻqishga tayyor boʻlmagan bolalarning muqaffaqiyatli oʻzlashtirib ketishlariga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Pedagoglar, ota-onalar, bolalarni erta maktabga berishning foyda yoki zarari toʻgʻrisida oʻylaganlarida inson miyasi rivojlanishining neyrofiziologik qonuniyatlarini ham alohida eʼtiborga olishlari lozim. Bolani erta oʻqish, yozish, sanashga oʻrgatib uning bilish jarayonlari zoʻriqtirilsa, bolaning emotsional hissiy rivojlanishi uchun zarur boʻlgan miya quvvatining tanqislashuviga sabab boʻladi. Bundan bolalarning emotsional hissiy jarayonlarining kechishida yoki jismoniy rivojlanishida kamchiliklar sodir boʻladi. Bunday xolatda energiya taqsimlanishining majburan buzilishi sodir boʻlib, u 7-8 Yoshli bolalarni qoʻrquv, agressivlik yoki giperaktivlik holatlariga olib keladi. Bu bolani maktabda oʻqishga tayyorlash kerak emas degan fikr emas, lekin bolaning aqliy rivojlanishiga erta oʻqishni, [sanashni](#), yozishni oʻrgatish bilangina erishib boʻlmaydi. Maʼlumki, rivojlanish qonuniyatiga koʻra, har qanday taraqqiyot koʻrgazmali obrazlilikdan abstrakt mantiqiylikka qarab boradi. Agar bola xali oʻqishga aqliy, maʼnaviy-ruhiy jihatdan tayyor boʻlmay turib, unga harf va raqamlarni yozish, oʻqish oʻrgatilsa psixik rivojlanishning teskari tomonga ketishiga sabab boʻladi. Psixolog olimlarning fikricha, psixik va evolyusiya taraqqiyot qonunlari ham fizik qonunlardek buzilmas, hamda universalidir. Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirib aytish mumkinki, neyrofiziologik jihatdan ixtiyoriy diqqat va oʻqish uchun zarur boʻlgan koʻplab miyada kechadigan jarayonlar asosan 7-8 yoshda (aqliy Yoshi oʻzib ketgan bolalarda olti yoshda ham) shakllanadi. Yaʼni shu Yoshda bola 45 minutlik aqliy mehnatga tayyor boʻladi. Maktabda oʻqishning boshlanishi 7 yoshda boʻladigan uchinchi fiziologik krizis bilan mos keladi(bola organizmida jadal boʻyning oʻsishi, ichki organlarning kattalashuvi, vegetativ oʻzgarishlar bilan bogʻliq boʻlgan keskin endokrin oʻzgarishlar roʻy beradi). 6-7 Yoshli maktabga tayyor bolada "Men shuni xohlayman" motividan "Men shuni bajarishim kerak" motivi ustunlik qila boshlaydi. Maktabda birinchi sinfga kelgan har bir oʻquvchida psixik zoʻriqish kuchayadi. Bu nafaqat [uning jismoniy salomatligida](#), balki xatti-harakatida ham, masalan, maʼlum darajada qoʻrqoʻvni kuchayishi, irodaviy faollikning susayishida namoyon boʻladi. Bolaning ijtimoiy munosabatlar tizimi va faoliyatidagi kardinal oʻzgarishlar uning organizmidagi barcha tizimlar va funksiyalaridagi oʻzgarishlarga toʻgʻri kelib boladan kuchli zoʻriqish va oʻz ichki imkoniyatlaridan toʻliq foydalanish zaruriyatini taqazo etadi. Maktabga tayyor boʻlgan boladagi ushbu oʻzgarishlar salbiy oqibatlarini olib kelmay, [aksincha uning yangi](#) sharoitlarga muvaffaqiyatli moslashuviga yordam beradi. Oʻqituvchining [munosabat uslubi](#) oʻquvchining faolligiga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Kichik maktab yoshidagi bolalar tez chalgʻiydilar, uzoq vaqt diqqatlarini bir narsaga qarata olmaydilar, taʼsirchan hamda emotsional boʻladilar. Maktabda

o‘qishning boshlanishi 7 yoshda bo‘ladigan ikkinchi fiziologik inqiroz bilan mos keladi (bola organizmida jadal bo‘yning o‘sishi, ichki organlarning kattalashuvi, vegetativ o‘zgarishlar bilan bog‘liq bo‘lgan keskin endokrin o‘zgarishlar ro‘y beradi). Bolaning ijtimoiy munosabatlar tizimi va faoliyatidagi cardinal o‘zgarishlar uning organizmidagi barcha tizimlar va funksiyalaridagi o‘zgarishlarga to‘g‘ri kelib, boladan kuchli zo‘riqish va o‘z ichki imkoniyatlaridan to‘liq foydalanish zaruriyatini taqozo etadi. Ushbu Yoshdagi o‘zgarishlar salbiy oqibatlarini olib kelmay, aksincha uning yangi sharoitlarga muvaffaqiyatli moslashuviga yordam beradi. O‘qituvchining munosabat uslubi o‘quvchining faolligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ma’ruzalar matni “Bolalar psixologiyasi” Toshkent-2001
2. M. Ismoilova “Kichik maktab yoshining o‘ziga xos jihatlari” ma’ruzalar matni Namangan 2021-yil
3. www.ziyonet.uz. Uz kutubxonasi
4. Ona tili. Umumiy o‘rta ta’limning milliy o‘quv dasturi. T.: 2020. 170 b.
5. Axborot portali.-URL: http://communication_psychology.academic.ru